

Verzonken stad

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Marta Barone

Verzonken stad

Vertaald uit het Italiaans
door Manon Smits

Ambo|Anthos
Amsterdam

www.giunti.it
www.bompiani.it

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie
van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

ISBN 978 90 263 5346 8

© 2020 Giunti Editore S.p.A. / Bompiani, Firenze-Milano

Citaat op p. 31 uit: Buñuel, *Mijn laatste snik – Discrete herinneringen*.

J.M. Meulenhoff, 2009. Vertaling Jeanne Holierhoek. Citaat op p. 98 uit: Dante,
De goddelijke komedie. Ambo, 1987. Vertaling: Frans van Dooren. Citaat op
p. 100 uit: Nabokov, *De gave*. De Bezige Bij, 1991. Vertaling Anneke Brassinga.

© 2021 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos uitgevers,

Amsterdam en Manon Smits

Oorspronkelijke titel *Città sommersa*

Oorspronkelijke uitgever Bompiani

Omslagontwerp Riesenkind

Omslagillustratie: bewerking van © Luigi Colombo (Fillia) (1904-1936),

Houses at Lerici 1932-1933 (oil on canvas) / Bridgeman Images

Foto auteur © Georgette Pavanati

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor de jongen

‘What gets left of a man amounts to a part. To his spoken
part. To a part of speech.’

Joseph Brodsky

‘Het légion d’honneur weigeren is niet voldoende, je moet
bovendien zorgen dat je het niet verdient.’

Erik Satie

martingale (znw.): (*figuurlijk*), systeem bij kansspelen waarbij telkens de verloren inzet wordt verdubbeld.

I

Het eerste Kitezj

Dit verhaal kent niet één begin, maar twee; minimaal twee, want zoals bij alles in het leven is het lastig te bepalen wat er begint en wanneer, welke duizelingwekkende reeks toevalligheden er schuilgaat achter iets wat zomaar ineens lijkt te gebeuren, of welk gezicht zich naar een ander toe draaide op een bepaald moment in het verleden, waarmee het startsein werd gegeven voor de willekeurige opeenvolging van gebeurtenissen en schepsels die ertoe heeft geleid dat wij ter wereld kwamen. Het eerste begin is – dit kan ik met redelijke zekerheid stellen – het moment dat ik werd geboren. Het was maart en het sneeuwde, en het jaar was 1987. Mijn ouders hadden elkaar pas een paar jaar ervoor ontmoet en ze zouden drie jaar erna definitief uit elkaar gaan.

Ik ben geboren uit een vrouw die een gat in haar hoofd had. Dertien jaar eerder had mijn moeder een ongeluk gehad. Ik moest na mijn geboorte een week ter observatie in het ziekenhuis blijven omdat ik moest afkicken van de anti-epileptica die zij nog steeds moest slikken. Van dat hele ongeluk destijds, de coma en alle operaties heeft ze alleen een deukje overgehouden op de plek waar ze een stuk schedel mist, vervangen door een metalen netje dat vervolgens in de loop der tijd begroeid raakte met haar dunne, fijne haar. Ze slaapt altijd op de andere kant, want ze heeft nog steeds pijn aan het ontbrekende stuk hoofd.

Je zou kunnen zeggen dat ik hoe dan ook ben voortgekomen uit dat gat. Mijn hele bestaan is te danken aan die wond, een deur die werd geopend naar de veelheid aan mogelijkheden. Toen mijn moeder op haar drieëntwintigste omviel met een motor die door een ander werd bestuurd, was ze samen met diegene onderweg om documenten te gaan ophalen die ze nodig zouden hebben voor hun huwelijk. Dat huwelijk kwam er uiteindelijk niet van. En zo is dus in zekere zin het traject van mijn moeder die toen nog niet mijn moeder was, van die jonge meid met het spitse gezicht van de foto's uit die tijd, van haar lichaam dat op het asfalt van een provinciale weg werd geslingerd, omgebogen tot een nieuw, onomkeerbaar traject waaruit vervolgens het mijne zou ontstaan.

Het tweede begin van het verhaal valt samen met het najaar dat ik zesentwintig was, ook al had ik daar toen nog geen flauw idee van, het moment dat ik vertrok uit het huis en de stad waar ik mijn hele leven had doorgebracht, en van Turijn naar Milaan verhuisde. Ik huurde daar een eenkamerflat op de derde verdieping van een palazzo uit de jaren twintig. Er was een houten vloer en een wit hoekkeukentje en het werd tot aan de avond overspoeld met zonlicht – iets wat ik later deprimerend zou gaan vinden, maar destijds nog niet. Het was de eerste plek die helemaal van mij was en die was me bijna even dierbaar als menselijke warmte.

Doordeweeks was ik alleen. Ik ging 's ochtends vroeg de deur uit en dwaalde zonder een duidelijk doel door de stad. Het waren de eerste dagen van september, en na een koude, regenachtige zomer was het alsnog warm geworden; er hing een drukkende hitte in de nog stille straten. Als ik vanuit mijn straat de hoek omsloeg, naar een andere weg met de verheven naam Via Beato Angelico, 'engelachtige zalige', klonk er soms in die gonzende stilte van een balkon ergens heel hoog een zingende kanarie, en aan dat klaterende gezang – dat onmiskenbare gezang dat klinkt als een telkens herhaald 'rrriii-rrrooo-rrraaa' tot het zich opent in een langgerekte,

schelle toon – herkende ik nog steeds meteen dat het een waterslager was (en even werd de tere schaduw van de volièrre waarin ik als kind met mijn oom de nestjes controleerde over het trottoir geworpen, met zijn groene, indringende geur). In de roerloze lucht leek het of de lege gebouwen van de bètafaculteiten in de wijk waar ik woonde al duizenden jaren verlaten waren. Ik liep soms hele dagen, sloeg lukraak allerlei straten in, en pakte alleen af en toe mijn mobiel om op de plattegrond te controleren waar ik was beland. De stad was een volslagen onbekende voor me en ik ook voor haar, en dat was in zekere zin geruststellend.

Soms bewoog de lucht doordat er een plotselinge bries opstak. Dan gleden de plukjes wolken over de gevels van de palazzi en zetten ze kortstondig een bepaald detail in het volle zonlicht: een smeedijzeren balkon, een schreeuwende mond op het kapiteel van een dakvenster. De kleur van de huizen veranderde, trilde en kwam dan weer tot stilstand. Ik ging zitten lezen op de bankjes in de schaduw. In het park van Porta Venezia hief een jonge vrouw een kindje met een katoenen petje ter hoogte van haar borst op, met zijn gezicht naar een boom gericht. Met bungelende voetjes bestudeerde de baby vol belangstelling de boomstam en hield zijn vlakke handjes tegen de schors. De moeder glimlachte lichtjes, met een opgetrokken wenkbrauw, alsof ze een geheim wist. Als ik 's avonds na een afspraak weleens de metro terug nam, liep ik door een straat waar de grote boogramen van de scheikundefaculteit een ambergeel licht uitstraalden in de duisternis achter de dichte, donkere takken van de olmen. Eén keer, in een straatje achter Piazzale Loreto, kwam ik langs een wasserette waar drie Slavisch uitzierende matrozen zaten. We keken elkaar door de etalageruit aan met dezelfde verbijsterde uitdrukking, alsof mijn aanwezigheid daar even onwaarschijnlijk was als die van hen. Russische matrozen in een Milanese wasserette! Ik haalde mijn schouders op – zoals het hoort in dat soort gevallen – en liep verder.

Het was me voordien zelden overkomen, maar nu bracht ik soms

een hele dag door zonder met iemand te praten. In dat volkomen, langgerekte stilzwijgen verkregen de dingen waar ik naar keek een vreemde helderheid, net zoals nachtelijke geluiden in de stilte helderder klinken, maar het bleven losse beelden, zonder onderlinge samenhang en ontdaan van enige ogenschijnlijke betekenis die dieper ging dan de vluchtige belangstelling die ze bij mij hadden gewekt toen ze voor mijn ogen langstrokken. Gedurende die korte fliets nam een minuscuul deel van mijn brein misschien wel waar dat die beelden in een bepaalde mate bij me opkwamen, maar die waarneming van een waarneming van een waarneming was zo bleek, zo zwak, dat die meteen vervloog, en de beelden bleven dobberen op een vage, steeds bloedelozer bodem. Het kwam niet eens bij me op dat er een verband zou kunnen bestaan tussen mij en die dingen, of wat voor verband dat zou kunnen zijn.

Het voelde eerlijk gezegd alsof het mij allemaal heel weinig aanging. Ik had wat geld tot mijn beschikking omdat ik een kleine erfenis had gekregen, waardoor ik het een paar maanden kon uitzingen zonder vast salaris, met mijn minieme, onregelmatige inkomsten, wachtend tot alles weer op gang zou komen. Want het moest wel weer op gang komen, dat kon niet anders. De crisis was een abstracte, vage entiteit, die natuurlijk hinderlijk was, maar die niet écht een langetermijneffect kon hebben op mijn leven. Ik moest gewoon afwachten. Dus wachtte ik af. Voor mijn werk las ik Engelse en Franse manuscripten voor de afdeling vertaalde fictie van een grote uitgeverij. Ik moest ze beoordelen voor een eventuele publicatie in Italië. Het was rustig werk, en ikzelf was ook eindelijk rustig.

De eenzaamheid was een nieuwe dimensie; als een volkomen lege kathedraal waarin elke stap een overdreven echo had. Ik moest voorzichtig lopen en niet al te veel aandacht besteden aan al die echo's, aan de versterking van elke onderaardse fluistering. Het was interessant maar vermoeiend. En jawel, in de weekenden kwam mijn vriend N. naar me toe, die in een nabijgelegen stad woonde. In

Milaan had ik vrienden die ik vaak trof. Maar ik had moeite met die grote, plotselinge leegte die zich voor me ontvouwde op de normale dagen. Eén keer, tijdens de lunch, huilde ik zonder enige reden terwijl ik dadel tomaatjes uit hun plastic bakje viste en opat. Tussen mijn tranen door keek ik afwezig naar die verpakking, en toen pas zag ik dat er op het etiket stond: TOMATEN VOOR DE ECHTE KENNER. Jezus, wat een barbaren, dacht ik, en het beeld van mezelf daar in mijn eentje terwijl ik huilend tomaten voor echte kenners zat te eten was zo idioot dat het me kalmeerde.

Schrijven lukte niet. Al jaren beet ik me vast in één idee, dat echter nooit verder kwam dan een aantal intenties, een overzicht van gevoelens. Ik wist waarover ik het wilde hebben, maar de manier waarop kreeg ik maar niet te pakken. Het enige wat ik wilde was dat het ogenschijnlijke verhaal zo ver mogelijk van het mijne af zou liggen. Zo liet ik die denkbeeldige roman die voortdurend van vorm wisselde maar zweven, hij dobberde in mijn hoofd rond met zijn uitputtende vage omtrekken, een blauwe nevel waarin ik zo nu en dan een 'mooie zin' wist te strikken, die daar dan geïsoleerd en ijdel bleef hangen. Soms kwam het blonde spook van M., de afwezige hoofdpersoon (die al verschillende identiteiten had gehad, maar wier narratieve noodzaak er in feite uit bestond dat ze dood was), uit de mist opdoemen, maar daar wist ik dan alleen maar details van te ontwaren: de gouden krulletjes op de onbedekte nek, de grote voeten, de wat kromme schouders. Ik wilde dat ze een compleet wezen zou zijn, maar het lukte me nooit haar in haar geheel te vatten. Ik moest gewoon afwachten, ook wat dit betrof, ik moest er gewoon over blijven nadenken.

Zo'n drie weken na mijn verhuizing kwam mijn moeder bij me op bezoek. Ik wandelde met haar door de wijk; we stopten voor de tekst die iemand op een muur vlak bij mijn huis had geklad, onder een raam met een witte omlijsting: OVERAL MISPLAATST, en we ston-

den stil bij de ironie van het lot. Het was een nog zomerse dag, met fel zonlicht. Achter de hekken, in de tuinen van de huizen, stonden de palmbomen en eucalyptussen te ruisen, bizar en betoverend, alsof ze uit iemands droom waren verschenen. We liepen door de wijk Porta Venezia. Mijn moeder bewoog zich voort als een kalm, traag schip en bekeek welwillend de stad en de details die ik haar aanwees. Ik herinner me totaal niets van wat we tegen elkaar zeiden die dag, maar dat maakt ook niet uit: we zetten een fijn, ononderbroken gesprek voort dat altijd al gaande is.

Op een gegeven moment liepen we een boekwinkel binnen, en ik ging naar de kelderverdieping. Zij bleef op de begane grond staan kijken naar het schap met boeken over de Eerste Wereldoorlog (ze had een lichte obsessie voor die periode ontwikkeld sinds ze met pensioen was gegaan en zich bezighield met het historisch archief van de lagere school waar ze de laatste achttien jaar van haar carrière had lesgegeven). Toen ik weer bovenkwam en opdook van de ijzeren trap midden in de ruimte, draaide zij zich naar me toe, glimlachend en verhit, en op dat moment gebeurde er iets, iets heel vluchtigs wat precies zo lang duurde als het moment dat ik mijn voet op de bovenste tree zette: heel even zag ik haar gezicht ver weg en betekenisvol, alsof ik er nu al naar terugkeek, alsof gedurende dat ogenblik het heden, het verleden en een vermeende toekomst elkaar overlaptten, alsof ze nu al een herinnering was, zo een waaraan we op het moment dat de gebeurtenis plaatsvindt geen belang hechten, maar waar we lange tijd later aan terugdenken als een verkondiging van iets wat we nooit echt kunnen begrijpen: even verscheen mijn moeder aan me in de tijd. Toen ik bovenaan de trap was vroeg ze: 'Heb je iets gevonden?', en werd die vreemde ontroering verbroken – ik zou er die avond pas weer aan denken, toen ze alweer weg was. Maar het gevoel bleef evengoed ondoordringbaar voor me.

Wie was ik eigenlijk? Dat vroeg ik me nooit af. Op de eerste plaats had ik, net zoals iedereen met een beetje gezond verstand, een flinke weerzin jegens mezelf. En daarnaast voelde ik geen enkele behoefte om het me af te vragen. Ik zag de tijd die achter me lag alsof het één langdurige dag was, en in het heldere, vlakke licht daarvan leek alles wat mijn leven was geweest nog maar een paar uur geleden te zijn gebeurd, en volkomen duidelijk. Vanwege mijn leeftijd natuurlijk – ik had nog niet zo heel lang geleefd, tenslotte –, maar ook vanwege iets anders. Vanaf het eerste moment dat ik me dingen kon herinneren, herinnerde ik me ontzettend veel, en ook heel duidelijk afgetekend. Meer nog dan dat: op verwarrende maar toch duidelijk herkenbare wijze ervoer ik een volmaakt continuüm tussen het zelfbewustzijn dat ik had gehad op mijn achtste, op mijn twaalfde, op mijn twintigste, en dat wat ik nu had. Het merendeel van wat ik had zien gebeuren of wat ik had meegemaakt, ook jaren geleden, ook bepaalde bizarre of beschamende emoties uit mijn vroege kindertijd, was even helder en aanwezig als de gele aardewerken terrine die ik tegenwoordig als fruitschaal gebruikte, de krekels die de zomer had overleefd en nog steeds in zijn eentje vlak bij mijn raam zat te sjirpen, of het gekir van de baby bij de burens dat ik door de muur kon horen. Ik hoefde geen herinneringen op te halen. Het verleden was een uniforme vlakke.

De jongen rent in de nacht. Hij rent door de stad, hij rent in de stad waar geen eind aan komt. Morgen wordt hij achtentwintig, hij is in pyjama, hij is op blote voeten, en hij is doordrenkt met het bloed van een ander. Het is eerste kerstdag. De stad slaapt in de regen, onwetend, onbewust, met de rolluiken omlaag en de blinden dicht. Alles is onmogelijk.

‘Misschien heeft hij mijn aorta geraakt, ik ga dood,’ had hij tegen hem gezegd. ‘Ga hulp halen.’

De jongen rent.

De vroegere maskers zijn gevallen, de nieuwe maskers zullen komen. Voor nu bevindt de tijd zich in een vacuüm, en hijzelf ook. Alles wat hij vóór deze nacht was— het brokkelt allemaal af. Hij is onbeschat, angstaanjagend vrij, van een meedogenloze, ondoordachte en ongevraagde vrijheid. Hij is angstaanjagend onschuldig. Het bloed, het bloed, het bloed. Het enige authentieke iets wat de nacht uitstraalt is het bloed.

Hij zal zijn voeten verwonden, misschien, door zo te rennen, zonder schoenen, zonder sokken over het asfalt. Hij rent. Vanacht is zijn gezicht onzichtbaar. Zijn hele lichaam is een werktuiglijke handeling die voortgaat naar waar, naar wat. Hoelang duurt de stad. De straten van altijd, de straten van de levendige dag, nu zo onwerkelijk en blind en onbekend. Er is nergens een café of iets